

Stroški za šolarsko kuhinjo bodo posebno prvo leto veliki, ker se morajo nabaviti skledice, žlice i. dr. In dveinpolsto otrok ni malenkost! — Upamo, da nas koruške Slovence slovenska javnost ne zapusti. Če pade Koruška, tudi Gorenjska ne bo več varna, in nemška povodenj se razlije dol do Adrije. — Apelujemo na človekoljubnost in narodno radodarnost, slovenska stradajoča deca v narodnoogroženi Koruški prosil!

Prispevki naj se pošljejo na šolsko vodstvo „Narodne šole“ v St. Rupertu pri Velikovicu na Koruškem. Vsak tudi najmanjši dar bo hvaležno sprejet ter bo izkazan v časnikih.

## Priporočajte in širite naš list!

## Ljudsko šolstvo in učiteljstvo v Trstu in njegovi okolici.

### I. Zgodovinski obris.

Prvega učitelja, ki ga je plačevala tržaška občina, omenja kronika v letu 1328. Bil je to nekak „magister grammaticae“, ki je poučeval tržaško mladino v latinščini. Nekoliko kasneje (1342.—1365.) se omenja že nekakega „rectoria scholarum“. Za tema so prišli v lepi vrsti še drugi magistri, večinoma doma iz Italije. L. 1500. se je tržaško šolstvo razširilo ter postalo dostopno tudi nižjim slojem. V tej dobi je prejemal magister letne plače 100 dukatov.

L. 1620. preide tržaško šolstvo v roke Jezuitov, ki so ustanovili šestrazredno gimnazijo, skrbeli kolikor koli tudi za elementarni pouk ter poučevali okoličanske poljedelce kdajpakdaj v kmetijstvu, slednje bržkone v slovenskem jeziku. Poleg njih je učil od l. 1628. naprej na prošnjo nekaterih patricijev zopet od občine z letnimi 150 dukati plačani magister, in to vkljub protestom Jezuitov, ki so zahtevali zase monopol mlaidske odgoje.

L. 1773. pa se razpusti jezuitski red, in vlada nadomesti njegove šole v Trstu z nemško gimnazijo, ki ji je bila pridejana tudi nemška glavna normalka (1775.). Benediktinke pa ustanove nekaj let kasneje (1784.) prvo dekliško šolo v Trstu, seveda tudi nemško. Ta dekliška normalka se je kmalu razvila v večrazrednico. Nji se je l. 1854. pridružila še ženska preparandija, ki je obstajala 18 let. V tem razdobju so ustanovili tudi prvo redno ljudsko šolo v naši tržaški okolici, in sicer na Opčinah l. 1798.

Franoske okupacije niso mnogo izpremenile na tržaškem šolstvu, če izvzamemo začasno uvedbo francoščine kot šolski predmet o priliki tretje okupacije Trsta po Francozih. Ustanovile so se v tej dobi tri druge okoliške šole, in sicer na Katinari (1804.) v Barkovljah in Bazovici (1805.).

Po odhodu Francozov odpre avstrijska vlada zopet prejšnjo normalko (l. 1818.) v starem mestu ter štiri trivialke v drugih delih mesta, ki so jih pa zaprli, ko so leta 1826. ustanovili še drugo normalko v novem mestu. Sicer pa je tedaj in še pozneje cvetela v Trstu cela vrsta privatnih šol. Med slednjimi je spomina vredna še zdaj obstoječa srbska zasebna šola, ustanovljena l. 1787. ter vzdrževana od srbske cerkvene občine. Plače učiteljev tedanjih c. kr. normalnih šol v Trstu so znašale 400 letnih gold., ravnatelj šole pa je užival letno 450 gold. Šolsko nadzorstvo so preskrbovali kanoniki; šola je bila pod vplivom duhovstva. Učiteljstvo je sprejemalo svojo stanovsko odgojo v polletnih tečajih, pridodanih normalki.

Leta 1827. so ustanovili šolo v Škedenju, sedaj najmočnejšo šolo v okolici ter prvo slovensko ljudsko šolo v okolici, ki se je (l. 1902.) razširila v petrazrednico.

Leta 1842. so se pričele tržaške ljudske šole nacionalizovati, t. j. uvedli so v mestne šole italijanski učni jezik. Tedaj je bilo v mestu pet javnih ljudskih šol, ki so bile pod vodstvom katehetov. V tej dobi se uvede šolsko petje in telovadba v šole. V svrhu šolske telovadbe se je postavila leta 1846. provizorna lopa, ki se je umaknila pozneje moderni stavbi občinske telovadnice, v kateri še danes otroci mestnih ljudskih šol uživajo pouk v telovadbi. Pri tej priliki omenjam, da na okoliških šolah telovadba še danes ni učni predmet. Ljudske šole v tržaški okolici so še danes brez telovadnic. Okoliško učiteljstvo žrtvuje tuptam svoj prosti čas, da proizvaja s šolsko mladino vsaj mlaidske igre.

Od leta 1849. do 1854. je sijala nada, da postane ljudska šola laična. Nada je kmalu izginila. Vendar so se v teku teh petih let tržaške trivialke razširile v triraz-

rednice, normalke pa v štirirazrednice; latinski jezik je izginil iz ljudskih šol, uvedel se je pa pouk v realijah. Učit. preparandija je postala l. 1848. enoletna, 1849. pa dveletna. Med predmeti preparandije dobimo tudi pouk v slovenščini.

V tem razdobju se ustanove tudi okoliške ljudske šole v sv. Križu (l. 1845.), v Sv. Ivanu (1854.), na Proseku (1854.) in v Rojanu (l. 1862.). Te šole, devet na številu s prejšnjimi so bile enorazrednice; učni jezik je bil slovenski.

Novi šolski zakon z dne 14. maja 1869. izpremeni tudi tržaško šolstvo temeljito. Šole se rešijo duhovskega nadzorstva in vpliva. Tržaška občina dobi v tem tudi ljudske šole v svoje roke. Ljudske šole dobe naslov: občinske ljudske šole. Tržaški magistrat stavi vse dosedanje učit. osebe v disponibiliteto in razpiše natečaj za nova imenovanja. Učiteljem se določijo plače od 550 do 700 gold., učiteljicam od 350 do 450 gold. letno.

Dne 16. septembra in 9. oktobra 1868. imenuje tržaški občinski zastop v svoji seji 74 učiteljev za ljudske šole v mestu in dne 13. oktobra 1868. pa 11 učiteljev za okoliške slovenske ljudske šole, ki jih je bilo po ustanovitvi ljudske šole v Trebčah (1868.) deset; število, ki se do danes ni izpremenilo. Novoimenovani okoliški učitelji so bili: Anton Valentič, Ed. Tavčer, Jur. Bonin, Mat. Masten, Mih. Urbančič, Jož. Toros, Ed. Mozetič, Karel Kaligar, Jak. Cenčur, Jož. Jančar, Iv. Slunder. Ti okoliški učitelji so uživali letno plačo 450 gold. Naloženo jim je bilo, da se tekom dveh let usposobe v italijanskem jeziku kot predmetu na tržaškem učiteljskem. Tržaška preparandija se je namreč z novim šolskim zakonom izpremenila v učiteljsko. To učiteljsko je bilo leta 1875. premeščeno v Koper, njegov slovenski oddelek pa leta 1909. iz Kopra vendar enkrat v Gorico.

Leta 1875. se v področju tržaškega občinskega sveta ustanovi stalna šolska komisija. Istega leta se izdela na podlagi novega šolskega zakona. podrobni in splošni učni načrt za mestne ljudske šole, štiri leta kasneje za okoliške.

V desetletju 1870.—1880. je omeniti še sledeče uredbe: Dosedanje javne preizkušnje učencev ter njih obdaranje in vse s tem činom združene slavnosti se opuste. Odpravi se šolnina z ljudskih šol (1871.). Odpro se peti razredi na mestnih ljudskih šolah (1875.), l. 1877. pa se razširijo te šole v osemrazrednice. Odpravi se „nedeljska“ šola v mestu. Poročenim učiteljicam se ne dovoli nadaljnjo službovanje (1880.). Slednji ukrep je prišel l. 1909. zopet na dnevni red v neki občinski seji, in zdi se, da se ga bo odpravilo vbodoče.

V najnovejših časih se zidajo v Trstu velikanske, moderno opremljene ljudskošolske stavbe; v okolici pa so šolska poslopja tuintam še pomanjkljiva, osobito kar se tiče notranje opreme.

Leta 1898. se ustanovi v Trstu šola za gluhoneme. Leta 1905. pa se uvede v tržaške okoliške šole zopet šolska maša v kljub protestu in začasnemu opoziciji učiteljstva.

Zaradi napredujočega ljudskega šolstva se je število analfabetov v Trstu izdatno znižalo, od 34 % leta 1875. do 14 % leta 1900., odstotek je pa še vedno precej visok.

Sklepčno omenjamo še, da je mesto Trst z okolico še danes brez deželne šolskega zakona.

### II. Sedanje stanje ljudskih šol.

V svoj proračun je stavila tržaška občina leta 1909. postavko 2.557.470 kron za pokritje stroškov, ki jih povzroča njeno šolstvo, v prvi vrsti ljudsko šolstvo. Stanje tržaškega ljudskega šolstva je bilo v letu 1908./09. sledeče:

1. V mestu imamo 16 šol, od teh je 9 samo ljudskih šol, petim ljudskim šolam so pridružene meščanske, dve meščanski sta samostojni. V vse te šole je bilo vpisanih 16.429 učencev. Poučevalo je na njih 332 učnih oseb ter 22 katehetov. 30 učiteljev in 24 učiteljic je poučevalo v meščanskih šolah, ostali v ljudskih, in sicer 127 moških in 152 ženskih učnih oseb. Ljudske šole so z malimi izjemami štiri- ali petrazredne, meščanske petrazredne. Učni jezik je italijanski, od 4. razreda naprej pa telovadba in ženska ročna dela. Šolsko leto se pričinja 16. septembra in končava pričetkom julija.

2. V okolici štejemo danes 11 ljudskih šol. Od teh je sedem izključno slovenskih, trem so pridejani italijanski oddelki, ena (ustanovljena l. 1907. v Sv. Ivanu) izključno italijanska. Po notranji organizaciji štejemo, kar se slovenskih šol, oziroma slovenskih oddelkov tiče, sedem petrazrednic, dve štirirazrednici, eno dvorazrednico; kar se pa italijanskih oddelkov ali šol tiče, dve petrazrednici in dve štirirazrednici.

Meščanskih šol ni v okolici. V te šole je bilo vpisanih 4876 učencev, 2464 deklic, 2412 dečkov, in sicer 3725 v slovenske šole, 1151 pa v italijanske. Na

vseh okoliških šolah je poučevalo 88 učnih oseb, 43 moških, 45 ženskih, od teh pridejanih slovenskim ljudskim šolam 63 (+ 3 voditelji ljudskih šol z obema oddelkoma, izprašani iz obeh učnih jezikov, ki pa so popolnoma oproščeni šolskega pouka), pridejanih italijanskim ljudskim šolam 22. Na slovenskih ljudskih šolah se od II. razreda naprej poučuje italijanščina kot predmet. Šolsko leto se pričinja in končava kakor v mestu. Ljudskim šolam v okolici so pridejani (po 6. šol. letu) takozvani nadaljevalni tečaji, ki pa večinoma le životarijo.

Mestna občina vzdržuje nekaj let sem v mestu in okolici tudi večerne šole za odrasle, osobito analfabete, toliko z italijanskim kolikor s slovenskim učnim jezikom. Vendar ti tečaji niso predobro obiskovani.

Plače ljudskošolskih učiteljev v okolici (po določbi seje občinskega sveta z dne 21. decembra 1906.), ker le ta pride v poštev, če govorimo o slovenskih ljudskih šolah, znašajo: učitelji (oziroma voditelji)

|                                 |            |                                        |
|---------------------------------|------------|----------------------------------------|
| I. plač. razreda                | 2350 K     | letne plače                            |
| II. " " "                       | 2000 " " " | " " "                                  |
| III. " " "                      | 1600 " " " | " " "                                  |
| podučitelji, že usposobljeni,   | 1200 K,    | ne še usposobljeni 1000 K, učiteljice: |
| I. plač. razreda                | 1900 K     | letne plače                            |
| II. " " "                       | 1650 " " " | " " "                                  |
| III. " " "                      | 1350 " " " | " " "                                  |
| podučiteljice od 800 do 1000 K. |            |                                        |

Stanarina za učitelje I. in II. plačilnega razreda v spodnji okolici letnih 700 K, onih III. plač. razreda 600 K. Za učiteljice v spodnji okolici znaša stanarina v I. in II. plačilnem razredu 560 K; v III. plačilnem razredu 480 K. V gorenji okolici znaša stanarina za učitelje vseh treh razredov 450 K; za učiteljice 400 K. Stanarina se v šteje v pokojnino. Učitelji (učiteljice) spodnje okolice so glede plač popolnoma ekviparirani z ljudskošolskimi učitelji (učiteljicami) v mestu. Petletnine, šest na število, se računajo učiteljem v mestu in okolici od dneva izkušnje usposobljenosti in znašajo po 200 K ena; za učiteljice 150 K. Službena doba traja 35 let, delegaciji pa je dano prosto všteti v ta leta tudi službeni čas pred usposobljenostnim izpitom. Dve tretjini vseh učiteljev in učiteljic uživa lahko plačo II. razreda, plačo I. razreda uživajo učitelji (učiteljice), ki so dovršili 20. službeno leto, vračunljivo za pokojnino. Opravilna doklada v okolici znaša od 140 letnih kron do 240 kron.

S to regulacijo učiteljskih plač je postalo tržaško učiteljstvo gmotno bolj neodvisno kot je bilo kdaj.

### III. Socialno stališče slov. učiteljstva.

„Od občine imenovani učitelji (slov.) so se izpreobrnilli le prehitro v nevarne agitatorje. Oni so začeli osvojevalno politiko, ki bi imela s podporo vladnih uradnikov ogroziti položaj italijanskega prebivalstva“, je izjavil dne 1. decembra 1900. tržaški poslanec dr. Pitacco v dunajski zbornici. Tej izjavi, oziroma temu priznanju slovenskemu tržaškemu učiteljstvu nekoliko komentiraja.

Po hudem trpljenju, po težkih bojih si je slovensko učiteljstvo tu ob Adriji slednjič vendarle priborilo svobodo mišljenja in dejanja. Iz onega učiteljstva, ki nekoč često ni maralo, oziroma ni smelo govoriti svojo slovensko materinščino po hodnikih slovenskih šol, so se izlevili neustrašeni borilci za napredek in pravo svojega stanu, svojega naroda, najubožnejšega med vsemi. Pridobilo si je to učiteljstvo z železno značajnostjo in z resnim, moškim delom pod najneugodnejšimi razmerami splošen ugled pri svojcih, a deloma tudi pri sodeželanah italijanske narodnosti. In člani tega naroda, direktni predstojniki tržaškega učiteljstva, postopajo danes, dobro umevajoč duh in tok časa, vse drugače, rekel bi kavalirski s svojim slovenskim učiteljstvom, ki ljubi tržaško zemljo in svoje ljudstvo, vzraslo v senci starodavne hebebarde. Če kdo kdaj danes napada slovensko učiteljstvo v Trstu, so to za grmom se skrivajoči predstavitelji najnovejše „cvetke“ slovenske tržaške politike — slovenski krščanski socialci! — Všeč jim pač ni svoboda mišljenja tržaškega slovenskega učiteljstva, svoboda, ki nam jo jamči zakon in tradicija našega slavnega mesta. Kakšen ugled pa uživa tržaško slovensko učiteljstvo med svojim ljudstvom, so nam pokazale slednje občinske volitve v Trstu, na katerih sta bila izvoljena kot občinska zastopnika, oziroma deželna poslanca za okolico vrta naša tovariša Josip Pertot in Stipe Ferluga. Slednji je celo od vseh izvoljenih slovenskih poslancev (12) sprejel pri volitvah največje število glasov. Učiteljstvo je dandanes v življenju tržaških Slovencev faktor, s katerim se rado računa. Intenzivno sodeluje ono skoro v vseh slovenskih društvi našega mesta in okolice, naj bodo ta društva prosvetnih, gospodarskih ali drugih stremiljenj. Samostojno je pričelo slovensko tržaško učiteljstvo s prirejanjem roditeljskih sestankov; v zvezi z akad. fer. društvom „Balkan“ pa je ustanovilo akcijo za javna ljudska predavanja v

Trstu in okolici. Z lastnimi prispevki ter velikodušno podporo „Tržaške posojilnice in hranilnice“ je preskrbelo vseh deset okoliških slovenskih ljudskih šol z mladinskimi knjižnicami.

Kakor sanje se zdi to človeku, ki je še živel v prejšnjih razmerah, a vidi danes to smoteno gibanje. Osobito pa se je pospešil tempo temu gibanju od dneva sem, ko se je ustanovilo „Trž. slov. učit. društvo“, eno najmlajših v krogu naše stanovske organizacije. Italijanski učitelji so združeni v svojem trž. učit. društvu že od l. 1869. (23. marca) sem, nas pa so tlačile razmere ob tla. V zakotnih krčmah so se zbirali narodno čuteči tovariši k redkemu razvedrilu, k medsebojni vzpodbuji. Ali pred leti so se razmere izpremenile v toliko, da je bilo možno misliti na ustanovitev slov. učit. društva v Trstu. Posebno po neumornem prizadevanju tov. Ant. Germka se je ta namera tudi uresničila. Dne 6. maja 1906. je imelo slov. trž. učit. društvo svoj ustanovni shod. K temu našemu društvu je pristopila ogromna večina naših učiteljev in učiteljic v Trstu in okolici.

Res, da še čaka velika množica dela slov. trž. učiteljstvo. A led je prebit, hvala našim neomajljivim „veteranom“. Res, da ni naša pot že danes poslana z rožicami. Ali v zvestem tovarištvu stoje stari bojeviki in mladi sokoli. Čist je naš namen in plemenito naše delo v prosep našega stanu, našega šolstva, našega ljudstva. Naš prapor pa nosi napis: Svobodni sinovi svobodnega mesta! Ferdo Plemič.

## Zahajajte samo v lokale, kjer imajo na razpolago naš list!

## Vinske gorice, naša sreča in nesreča.

Bog Mojzesu: Ne ubijaj!

4. poglavljna čednost: Zmernost.

Škof Slomšek: Le pametno ga pijmo, da pamet ne zgbimo!

Lahko živček: Sladko vince piti to me veseli, dobre volje biti svoje žive dni — brez vse skrbi — —

I.

Kolikrat te slišim, zapeljiva pesemca, ko odmevaš iz daljnih gor v tiho tih mrak! Veselo popeva tvoje sladkovabljuje besede staro in mlado, ko pozabi v veselem razpoloženju na svoje in — sebe.

Ob večerni uri se vračajo trumoma z vinske gorice, moški in ženske. „In črevljički škrebajo, ker nosijo težko“. Veselo petje in vriskanje! Marsikdo bi menil, da biva v sredi najimovitejših in najsrečnejših ljudi.

A meni se zdi ta dolga vrsta dobrovoljčkov — pogrebni izprevod, in veselo petje je v moji duši pretresljiv misere. — Vsak dan jih vidim. Po strmi poti gredo navzdol. Vinski duhovi so jim vzeli luč spoznanja, zato ne opazijo, da so izgubili pravo pot in mahnili nevede v ono smer, ki nosi temen napis: „V gospodarski propad“. To ljudstvo ne zre v bodočnost, njegov pogled sega le od polnega kozarca do polnega sode. In vendar, kako krasno bi lahko živel marsikateri dolenjski vinogradnik. Nebo ga je obdarilo z zlatimi goricami, pa tudi z lepimi polji in travniki ter številnimi gozdi. Ker pa obrača vso skrb, skoraj ves čas in trud vinogradu, pomanjkuje zglednega gospodarstva posebno na travnikih in v gozdu. Pašniki so zanemarjeni, zato ne prospeva živinoreja. Najboljši kmetje imajo po dve kravici, ko se n. pr. postavljajo celo gostovi v nekaterih goratih krajih Notranjske z dvema repoma, dasi imajo pašo v najemu.

O kakem vzornem gozdnem gospodarstvu pri ogromni večini naših ljudi sploh ne more biti govora. Kar je debeline, se kaj rado brezmišelnost poseka in proda. Gospodarji se spomnijo svojega gozda navadno še takrat, ko je treba nabaviti ubogi živinčadi par košev nastelje in pa ko gre razvajenim pijančkom, ki se tako radi hvalijo, da le vino greje — tudi pri polnem litru mraz za nohte. Da bi kdo gozd v primernem času lepo potrebil, da bi kultiviral rast pri nas precej razširjenega hrasta, da bi poizkušal z nasadi smrekovih in drugih sadik, o tem se mu ponoči morda le sanja. In vendar je znano, da je dober zgledno urejevan gozd kmetu hranilnica z najvišjo obrestno mero.

Pa kaj jih to briga! Kdo bo pa potem v petek in svetek hodil v Malkovec, kdo bo zapravljal zlati čas v Selah, Bojniku in kakor se že drugače imenujejo vinske gorice.

Da se me ne bo umelo napačno, poučarjam, da se tudi dela v naših vinogradih. Marsikatera potna kaplja je padla s čela, preden so se preuredili vinogradi. Glavna napaka je le, da se pri vsakem delu v vinogradu pije, kot bi šlo za stavo. Skoraj vsake dve uri dobi oseba gotovo pol litra, zvečer pa, kolikor ga more kdo nesti. Res da se človek razburjene krvi.



malo bolj podviza, a vztrajno to ne velja. Za zdravstveni položaj delavskih sil pa je umetno zbujanje telesnih moči vsekako vsega obžalovanja vreden pojav.

In ali je kmet res kaj pri tem na dobičku? Pač ni težko izračunati, koliko ga stane dnevno delavec, ki zahteva krono in hrano in popije 4 do 6 litrov vina, kar je tu nekaj navadnega.

Pametni kmetje se zbirajo ob nedeljah pod lipo ali pride sosed k sosedu, da izpregovori resno besedo. Skrbni gospodarji gredo na vrt pred ulnjak, na polje in v gozd, da se vesele božjega daru. Za napredek vneti čitajo doma pošten časopis, gredo k predavanju v kmetijsko društvo, k poštini veselici itd.

Pri nas je drugače. Na Gospodov dan po kosilu korakajo že možje v vinske gorice, mnoge žene pa pridejo za njimi po večer. Ah, ta vinski hram! Tudi tu se vrše pogovori, ne duhoviti, če pretehtamo splošno vrednost besed, no, pa tudi duhoviti, seveda, če upoštevamo — vinski duh. — Danes kroži kozareček tukaj, jutri tam in nikomur ni žal, če je zmanjkalo v sodu brez potrebe tudi 50 litrov. —

In kaj delajo otroci!? Lahkomiselni starši jih puščajo same doma. Kaj se tačas vse v domači hiši godi, si lahko mislimo ali pa tudi ne. Ko sem šel v nedeljo na izprehod proti podobčini, sem začul od daleč otročje petje in kričanje. Stopim čez nekaj časa v hišo, od koder je prihajal ropot. Zalostni prizor! Okolo mize je sedelo 7 otrok v starosti od 5 do 13 let. Sešli so se iz treh hiš. Pred sabo so imeli liter hruševca, ki pa ni bil prvi. Nekateri so bili že precej vinjeni od pijače in — od cigarete. Nič kaj se niso sramovali, ko sem vstopil, bili so pač navajeni takega nedeljskopopoldanskega življenja.

Koliko škode na duši in na telesu! Kako velika nevarnost, da nepreviden otrok uprepeli, ko prižiga smodčiče, z eno samo žveplenko — imetje mnogim družinam!

In, ko pridejo starši zvečer domov, se vse giblje in ziblje kakor ladje in ladjice v pristanu. Seveda, požrešnosti še ni konec. Popiti že treba še vino v steklenicah, ki so jih prinesli s seboj iz gore. — Nazadnje? — Sreča, če mine večer brez krega ali celo pretepa.

Tako se godi v večji ali manjši meri skoraj dan za dnevom, gotovo pa teden za tednom v marsikateri družini. Srednjeimovit in še primeroma zmeren posestnik mi je dejal da ga potrebuje za doma najmanj 10 hektolitrov. Če računamo naš nižji cviček po 30 h, znaša to že 300 K, kar je za kmeta, ki mora skrbno gledati na vsak vinar, ako noče v dolgove — pač precejšnja vsota. Pameten gospodar bi dobro polovico gotovo prihranil v boljše namene.

## II.

Mnogi človekoljubni možje raznih narodov si prizadevajo že več let, da bi pokazali ljudstvu veliko škodljivost nezmerne uživanja alkoholnih pijač, med temi tudi nesrečni vpliv vinske kaplje. Pri nas na Slovenskem imajo protialkoholisti raznih stopenj že precejšnjo armado in tudi svoj časopis „Zlato dobo“. Žalibog, da je protialkoholno gibanje razširjeno v večji meri doslej le med posvetno in duhovsko inteligenco. Preprosto kmetiško ljudstvo ne kaže za važno stvar potrebnega zanimanja.

Mladino bo treba pridobiti; pri konservativcih stare korenine pojde pač težko. A led se prebije, če je tudi debel, treba je le moči in vztrajnosti.

Moj načrt za uspešno zaježitev alkoholove povodnji je nekako sledeči:

1. Razna društva naj skrbje, da bodo na dnevnem redu tudi predavanja o pijanstvu in posledicah. — Predstavljajo naj se primerne igre protialkoholne tendence in deklamirajo balade, slikajoč nesrečni konec alkoholista. Pri predavanjih naj se uporablja skioptikon. Slike naj bi predstavljale n. pr. življenje pijanca in njegove družine, pokazale pa tudi izpitega človeka v notranjosti in vnanjosti v primeru z zdravim človekom.

2. Učiteljem nudijo roditeljski sestanki lepo priliko, da povzdignejo svoj glas proti alkoholni kugi.

3. Vpliv, ki ga ima duhovnik med našim ljudstvom, je velikanski. Ni dvoma, da so mnogi gospodje v boju proti pijančevanju že doslej delovali najuspešneje. Vendar bo treba v tem oziru podvojiti delo na prižnici in v spovednici. To se pa zgodi le, ako prepede iz cerkve — politiko.

4. Točenje lastnega pridelka naj bi se sploh prepovedalo. Interesentu ne koristi taka napokrcina, ker nima vinogradnik nazadnje v mnogih slučajih ne denarja ne blaga, kmetom v okolici pa je ta način pomnožitve gostiln le nova bližnja priložnost do popivanja.

5. Zato pa naj na solidni podlagi urejene vinarke zadruge pomagajo kmetu do boljših vinskih cen in do hitrejšega razpečavanja pridelka.

6. Pristojna oblast naj izda stroga navodila, kako je postopati orožništvu ali županstvom proti staršem, ki puščajo otroke doma brez dobrega nadzorstva.

7. Vsak občinski odbor imej poseben protialkoholni odsek. Ta naj strogo nadzoruje policijsko uro po podrejenih organih, a tudi osebnih. Pazi naj pa med drugim tudi na one občinske siromake, ki nosijo zapravljat darovani denar v gostilnice.

8. Naši poslanci naj napno vse sile, da dobimo že enkrat tolipotreben državni zakon proti — pijančevanju.

**Vsak tovariš in vsaka tovarišica naj si nabavi na svojem stanovanju preprost nabiralnik in naj nanj zapiše: „Učiteljskemu konviktu“. — Vsak, kdor te obišče, naj vrže v nabiralnik 2 vinarja. Takó nabrano vsotico pošlji vsakdo koncem leta konviktovemu blagajniku v Ljubljano. Zrno do zrna ...**

## Delo za narod.

Petdeset let — malo v večnem teku časa in vendar kako mnogo v zgodovini malega naroda slovenskega! Domovina naša je oživila iz prejšnjega stoletnega mrtvila in kakor prerajena stoji pred nami v novi lepoti in novi moči!

Nekdaj? — Slovenski ratar se ni zavedal svojih dušnih in telesnih sil, pa je potrpežljivo in vdano klonil svoj tilnik pred tujčevu pestjo in tujčevu peto. Zvijal se je pod udarci in stokal pod težo bremen, a pomagati si ni znal in si ni mogel.

In danes je ta slovenski trpin sam svoj gospodar na svoji zemlji! Svest si je svoje moči in zaveda se prirodnih bogastev, ki mu jih nudi rodna gruda.

In kdo ga je obudil k novemu življenju? Smelo rečemo, da je bil med prvimi buditelji naroda slovenski učitelj!

Ljudstvo navadno vidi le naše počitnice in naše krvavo zaslužene vinarje, a ne vidi navadno našega dela.

Naše delo? Ni lahko naše delo v šoli, ne! — Celo ne delo v tako nenormalnih šolskih razmerah in vočigled tolikim sovražnim činiteljem! Izmučen — ubit od napora prihaja učitelj iz učilnice, ne da bi zato prejemal kruha v zadostni meri zase in za svojo obitelj!

To učiteljevo delo cenijo v večji ali manjši meri le šolske oblasti, ne ve ga pa ceniti narod, ki zaradi nevednosti vidi v šolski dolžnosti navadno le težko breme.

Učitelju pa samo šolskega dela ni dovolj. On ve, da si more osvojiti ljudska srca le z drugim delom, ki ga more vršiti izven šolskega časa.

In to delo je, ki ga hočemo tu ob petdesetletnici posebe poudarjati — to je delo za narod!

Malenkostno se vidi svetu to delo, in je vendar tako veliko — tako silno! Kolikor sivih glav med učiteljstvom, tolikrat po stotero izkušenj, uspehov pa bridkih prevar v delu za narod!

Od zadnje skrite gorske vasice, kjer deluje naš sotripin neopažen od sveta, pa do bele prestolnice slovenske, kjer delujejo bistre glave za naš narod, povsod je učitelj na svojem mestu, nikjer preziran — povsod željno pričakovan, na skupno delo!

Kaj bi bile čitalnice in bralna društva po deželi brez sodelovanja učiteljevega? Saj je on največkrat duša društva, ki z njim stoji, pa tudi pade.

In pevstva društva? — Malokatero je, pri katerem bi ne bil učitelj pevovodja ali pa vsaj udeležen pri njem. Zbor Žirovnikov v Sent Vidu je vedel ceniti svojega moža in je pel o njegovem delu za narod povsod, kjer so hoteli slišati krasno narodno pesem. In zbor Rusov v Kranju? Vsak, kdor ga ima priliko slišati, zre na učitelja Rusa s ponosom!

Gasilnega društva skoraj ni, pri katerem bi ne bilo učitelja. Mnogo, mnogo se jih v tem jako odlikuje, a zaradi tesnega prostora jih ne moremo navajati imenoma. Zadostuje naj, ako omenimo izmed njih le Ksaverija Trošta, ki je duša vsemu gasilstvu in ki ga je za njegove izredne zasluge odlikoval cesar z zlatim križcem. V novejšem času deluje učiteljstvo posebno za gospodarsko osamosvoje dežele v raznih posojilnicah. Tu ima v prvi vrsti svojo veljavo ime Lapajne, a omenjati moramo še Tomana in Punčuha, ki sta na svoji občini jako delavna v posojilniškem oziru.

Kakor pridne čebele marljiv za izobrazbo naroda in gospodarski dobrobit je Likozar, ki izkuša, da povzdigne čebelarstvo v naši deželi na višjo stopnjo. Kot praktična čebelarja moramo omeniti pa še posebno Rojino in Martina Humka, ki sta znana zaradi tega vsem čebelarjem.

In koliko, koliko je še dela za narod, ki ga je učiteljstvo izvršilo v preteklih petdesetih letih skromno, tiho — ne pričakujoč pohvale, še manj pa denarnega plačila za svoje delo.

In zadnji skromni učiteljski delavec v skritem in od Boga pozabljenem gorskem kotu se nam ne vidi manjši v delu za narod, kakor tisti, čigar ime se blišči po vseh časopisih. Da, — večja je zasluga onega kakor tega!

Predaleč bi nas zavedlo, ko bi hoteli naštevati vse, kar je storil in še stori učitelj za narod!

In plačilo? — — —

Tonam kaže slučaj Žirovnikov! Mož je bil na svojem mestu, kakor jih je malo drugih: delaven na kulturnem in gospodarskem polju za prosep lepega Sent Vida, kot učitelj in vodja vzoren in nedotakljiv — moral je v prognanstvo! Našli so v jajcu las — in moral je zaslužni mož vkljub vsem pohvalnicam in priznanicam višjih šolskih oblasti in drugih korporacij proč s torišča svojih mnogoletnih uspehov v nov, oddaljen in — tuj mu kraj, kjer naj začne graditi z novega stavbo „Dela za narod“ — ako ima še dovolj — dušnih in telesnih sil! Uklonili so mu telo — so mu li strli tudi duha? Upajmo, da ne!

Mi pa vsi: Ne klonimo duhom! Delujmo na gospodarskem in kulturnem polju za narod še v prihodnje odkrito in neustrašeno naprej kakor doslej, potem bo prihodnjih petdeset let tudi slovenski narod s ponosom kazal na učitelja kot — na svojega največjega dobrotnika!

## Pogumno naprej!

Siva glava se skloni, roke se tresejo, oči slabe, moči začno pešati, in v človeškem življenju nastopi doba miru in počitka; ves trud in napor, boj, ki je pritiskal človeka ob tla, polagoma preneha; razburkano valovje se pomiri, in sinja morska gladina se smeje v opojnih in mehkih solnčnih žarkih! Petdeset let — pol stoletja! Lepa, čestitljiva doba, redke jubileje v slovenski žurnalistiki! Ali naj nas ta svečani trenutek tudi navdaja z zadovoljnostjo storjenega dela, ali naj nas vabi k počitku, miru? Nikdar! Ta jubilej je za nas signal, vzpodbuda k novemu delu, k novemu boju.

Redki so jubileji v slovenski žurnalistiki, zato mora učiteljstvo navdajati tem večji ponos, ko se ozre nazaj na začetek in razvitek svojega glasila „Učiteljskega Tovarisa“, ki je prešel mnogo faz, dokler slednjič ni povzel in napisal v svoj program onih načel, ki jih ne sme zavreči nikdar, ki mora živeti in prenehati z njimi! V moči svojih urednikov je bil nekdanj klerikalen, brezbarven, a vsekdar naroden — danes pa stoji v prvih vrstah v boju za svobodna načela, za svobodno šolo, svobodno učiteljstvo! Naši nameni so jasnočisti, naše delovanje je vedno odprta knjiga, ki lahko slednji čita iz nje, komur je na srcu blagor učiteljstva in sreča ter bodočnost naroda. Močan faktor je danes učiteljstvo, potom svoje organizacije, ki jo moramo vedno izpopolnjevati, nikdar se ne sme zaustaviti naš korak, vedno naprej — nikdar nazaj, naše oči morajo imeti pred sabo trdno pot, jasno začrtane smote! Slovensko napredno učiteljstvo je dočakalo jubilej svojega glasila v svoji močni organizaciji „Zavezi“, ki je dvignila list na današnjo stopnjo, ki je podvojila njegovo izhajanje in potrojila njegovo obliko! In v jubileju svojega glasila pozivljamo svoje tovariše, ki čutijo v sebi stanovsko zavest, ponos učiteljske časti, da se oklenejo lista, da mu postanejo zvesti sotrudniki in naročniki, da se sklenejo v trdno falango organizacij, da ustvarimo in položimo temelj močnejši stavbi, ki naj jo učkajo — ako ne mi — naši potomci!

Težke dneve, dneve muk in težav živi danes slovensko napredno učiteljstvo. Moč in vlado nad nami imajo oni, ki so preklinjali ljudskošolski zakon, kruha nam režejo oni, ki nas hočejo izstradati, ubiti naš ponos, uničiti naše dolgotrajno delo in nas kakor sestrane pse priversti na vrvice v svoj hlev! Zato mora stati učiteljstvo vedno na braniku svojih pravic, pripravljeno za najhujši boj! Kdor odloži pred bojem orožje, je strahopetec, kdor pade v boju je junak!

Velika vrsta nalog še čaka naprednega učiteljstva, a ena najvažnejših se mi zdi skrb za dober učiteljski naraščaj. Kakor polipi so začeli iztegati gotove vrste ljudi svoje prste po učiteljskih. V mladih srcih naših bodočih kolegov hočejo ubiti prepričanje, stanovsko samozavest, hočejo si vzgojiti takih mož, kakor sta onadva naša žalostna junaka — tovariša v kranjskem deželnem zboru, ki je eden njih zbežal iz zbornice, drugi pa glasoval z nasprotnimi učiteljstva, ko je šlo za učiteljske koristi! Rešimo svoj naraščaj pred predpotopno sužnostjo, vzgojimo si ga tako, da bo nadaljeval nekdanj ono delo, ki smo mi živeli in umirali v njem. V krajih učiteljskih je naloga tamošnjih učiteljskih organizacij, da si poiščejo kar najožjega stika in najtesnejših zvez z učiteljskimi, da jih že zdaj navajajo na delo zunaj šole v korist naroda. Mladina je naša bodočnost, zato

nikdar ne pustimo, da zastupijo njih za vse dobro in plemenito dovzetna srca oni, ki so nam nastavili nož na vrat! Stopimo v drugo polstoletje skupno z mladino, vzgojimo si v nji zveste tovariše in bojovníke za učiteljske koristi!

Naš pogled splavaj v bodočnost, tja do naših smotrov, visokih in jasnih — svobodno učiteljstvo, svobodno šolstvo — vsi neodvisni od moči in maščevalnosti onih, ki so naši največji nasprotniki!

Učiteljsko mnogo vprašanje še ni rešeno, treba je še mnogo dela in boja, a trdno verujemo, da se ugodno reši tudi to vprašanje, ozdravi tudi ta rana, da pride čas naše zmag.

Slovensko napredno učiteljstvo, okleni se svojega glasila, ki ti je največji prijatelj, okleni se svojih organizacij, ki so ti največja moč!

Ti pa, „Učiteljski Tovarish“, stopi v drugo polstoletje svojega življenja z onimi načeli, ki si jih zastopal doslej, bodi svetilnik na razburkanem morju, kamor naj se ozirajo v viharju naše oči — da dosežemo varno pristanišče!

L. Jelenc.

## Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodono naložim, v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani.

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Promet do konca decembra K 253.561.95.

**Naznanilo.** Kdor želi od zadruge kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v pošt-nih znakah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

**Uradne ure:** Vsak četrtek od 1/2.2.—1/2.8. popoldne in vsako soboto od 6.—7. zvečer.

## Iz naše organizacije.

Skupne zadeve.

„Slovenska Šolska Matica“. Občni zbor „Slov. Šolske Matice“ se je vršil dne 28. pret. m. popoldne ob 3 uri v veliki dvorani „Mestnega doma“ ob prav obilni udeležbi članov in gostov. Otvoril ga je predsednik ravnatelj Schreiner in je pred vsem pozdravil hrvaške goste, prof. Kučero in Bazalo, slovenske profesorje in slednjič tudi Matičarje. Ravno pred 9. leti je bil prvi občni zbor. Danes je torej nekak jubilej. Ustemen je zato pogled nazaj in naprej. Naloga „Matice“ je dana v pravilih: predavanja in knjige. Predavanj je bilo precej, vendar pa še vedno premalo. To pa zato, ker jih nihče zahteval ni. Odrekel pa ni odbor nikomur. Predavanja se bodo tudi v prihodnje vršila, kolikor bo le mogoče. „Matica“ izdaja redno svoj letopis, ki obravnava dnevna vprašanja, teoretične stvari in prinaša razgled po šolskem svetu.

Knjige, ki jih „Matica“ izdaja, so bolj praktične vsebine. Izdal se je lep spominski list za učence, ki zapuščajo šolo. Ministrstvo je izrazilo priznanje delovanju „Matice“ na ta način, da kupuje nje knjige in jih priporoča v svojem uradnem listu šolam in učiteljstvu v nakupovanje. „Matica“ bo nadaljevala to, kar je začela. Začeti pa mora še nova podjetja: potrebna je realna knjiž-njica za učence; pa tudi za učitelje bi bila potrebna. Matica je izdala „Učne slike“. Treba pa je tudi pomožne knjige za učitelje, ko razlagajo berilo; treba je komentara k ljudskošolskim berilom. Potreben je etimološki slovar. Izdati bi bilo treba komentare k slovenskim pesnikom in pisateljem. Treba je izdati učila, ki jih ni drugje dobiti, ker so specifično slovenska (slovenska zgodovina, slike znamenitih Slovencev itd.). Za vsa ta podjetja pa je treba veliko denarja. Učiteljstvo je „Matico“ jako požrtvovalno podpiralo. „Matica“ napreduje od leta do leta. Vendar jih je še mnogo, ki niso njeni člani. Tudi te bo treba še pridobiti zanjo.

Po tem predsedniškem nagovoru je predaval prof. dr. Ilesič o narečju in knjiž-nem jeziku v ljudski šoli. Oboje, knjižni jezik in narečje, pride v ljudski šoli v upošte-v. Ko otroci vstopijo v šolo, govore le narečje; to je njih individualni jezik. S tem je torej treba računati. V knjigah pa čitajo knjižni jezik. V šoli ima teoretično knjižni jezik edinc veljavo, faktično pa prihaja na razne načine narečje do veljave, ki mu ne gre. Vprašanje je, kakšno je razmerje med narečjem in knjižnim jezikom. Narečje je individualni jezik; ne gre ga zatirati; narečje ni nič pregrešnega ali slabega. Ne gre tu niti za vprašanje, ali je narečje nekaj pravi-lega ali nepravilnega; pri naravnih po-javih po tem ne vprašujemo, če se posta-vimo na stališče stvari same. Le če se po-stavimo na stališče knjižnega jezika, se nam narečje kaže kot nekaj nepravilnega. Narečje naj bi bilo izhodišče, knjižni jezik pa svrha. Mogoče je, je dopustno in je potrebno do-seči knjižni jezik, ki ni identičen z narečjem. Zglede imamo drugod in tudi doma, da se človek more do dobra naučiti jeziku, ki ni njegovo lastno narečje. V Nemčiji je struja,